

Willy Spillebeen

Ostrostrelci

Ieper in Dikkebus, 24. marec 1915, poldne

Clay Kickersi so v samostanu v Iepu večino dopoldneva preспали. Prejšnji večer je bilo spet divje. So se stepli? V tisti zadnji gostilni? Z domačini? Ne, kje pa! So do večerje prišli domov? In do kod Morganu tista grda praska na čelu? Je padel?

“Ti kaj veš o tem, Albert?”

Ne, Albert Rees je vedel le to, da so pili, se zafrkavali in spet pili. Pa da je bil Morgan besen. Sam Morgan se ni spominjal ničesar. Čeprav se mu tega, da so pili, ni bilo treba spomniti. Ko je končno vstal, se je namreč počutil, kot bi imel glavo iz lesa in bi mu vanjo nekdo zabijal žeblje. A ko je videl, da imajo ostali podobne težave, se je potolažil.

Odkar so nune odšle v mirnejše kraje, so vojaki ostali v samostanu sami. Zdaj je bilo že poldne – poldne njihovega drugega prostega dne. Še en kratek dan in dolga noč, pa bodo morali naprej. Potem bodo spet dan za dnevom kopali pod Hillom 60.

Ko so se končno vsi zbrali, so se najprej šli pošteno najest. Lastnico gostilne so prav neverjetno razjezili in nahrulila jih je, da so preveč glasni. Si moreš misliti!

Ko so prišli iz gostilne – bilo je milo, sončno popoldne, že več dni ni deževalo in v zraku je bila pomlad – so se odločili, da se odpravijo proti Dikkebusu. V Iepu je kar mrgolelo vojakov in vse je bilo že uničeno. V Dikkebusu pa je bilo bolj prijetno. Voja vasi še ni načela. Poleg tega je tudi tam dovolj gostiln. Rees je izjavil, da potrebuje pošteno količino tistega, kar je pil sinoči, če se hoče spraviti k sebi. Morgan ga je vprašal, kaj naj bi tisto bilo, a se Rees ni mogel spomniti. Včeraj so vase zlili marsikaj ...

“Kdo ve,” se je oglasil Rees, “kdo ve, če je med vsemi tistimi begunci tudi kaj ustrežljivih žensk. Saj veste – za zabavo ali pa

trdo delo. A danes bo zame ena dovolj. Samo, da se spozna! Kaj praviš, Garfield?"

"Ja, počitek, dobra hrana, pijača in ženske – kaj bi človek še hotel?" je odgovoril Morgan.

Medlo se je spominjal, da so se prejšnji večer glede tega ves čas prepirali. Zdaj ga je tudi prešinilo, da je bil jezen. Ampak zakaj že? Zdelo se mu je namreč, da si tudi v resnici ne želi ničesar več od življenja. In včeraj ni bilo prav nič drugače. Čemu se je torej tako razjezil? No, res je bilo tudi to, da še nikoli ni bil z nobeno žensko, niti v Angliji niti tukaj. Rees jih je imel že več, čeprav o tem ni rad govoril. Toda Morgan si je želel ljubko dekle, ki z njim ne bi šlo zaradi denarja. Takšno dekle je vsako noč ležalo v njegovem objemu in ga branilo pred nočnimi morami. A v resnici se je ženski bal in se je v njihovi družbi dostikrat obnašal kot popoln bebec. Nikoli ni našel pravih besed. Vedel pa je, da je napočil čas in mora to čimprej storiti, preden ga zadene krogla ali kaj drugega, kar bi mu to onemogočilo. Prepričan je bil, da bo njegovo življenje sicer izgubilo ves smisel. Vendar tega ni povedal nikomur, tudi Reesu ne.

Na trgu v Iepu je postopala skupina kopačev. Z njimi so bili tudi poročnik Hill, poročnik Black in še nekaj fantov iz Kenta ter Countijev. Poročnik Black jih je predstavil kot svoje znanke; Miles, na primer, prihaja iz njegove rodne vasi.

"Pa se lahko družite z nami?" je Rees vprašal Hilla.

"Seveda, kaj pa si mislil, vojak!"

"Gresta torej z nami do Dikkebusa, gospoda poročnika?"

Šla sta z njimi, Hill, Black, in tudi vsi ostali. Vesela družčina. Precej so spili že v Iepu, na poti do Dikkebusa pa jih je čakalo še precej gostiln in kantin.

"Ste tistega konja potem še kdaj videli?" je Miles vprašal svojega soseda, fanta iz Countijev.

Sloneli so ob pultu v točilnici blizu Dikkebusa. Že ko so vstopili, so ugotovili, da je lastnica prestara. A imela je veliko srcé in to je bilo lepo videti.

"Katerega konja?" je hotel vedeti Rees poleg Milesa.

"Ne skrbi, saj se ne pogovarjam o tebi," je rekel Miles, robot, zabaven Kentovec. "Tisti konj je hodil *nad* zemljo. Hahaha!"

"Zadnjič smo ga videli včeraj popoldne," je odgovoril fant iz Countijev, ki mu je bilo ime Jenkins. "Kmalu zatem smo slišali strele. Mislimo, da so bili to nemški ostrorstrelci. Potem so zapokali tudi možnarji."

"Torej so ga pokončali s topovskimi krogli?"

Clay Kickersi niso imeli pojma, o čem se fanta pogovarjata.

"Po mojem že. Vsekakor so ga zadeli lažje kot tistega kanarčka," je pripomnil Miles.

O, to zgodbo so pa že slišali! Pod topovskimi krogli je končal eden izmed kanarčkov, ki so jih spuščali v rove, da bi odkrili, če se pod zemljo morda ne nahaja plin. Ubili so ga morali, preden bi ga opazili nasprotniki. Vsi so namreč

vedeli, da kanarčke uporabljajo kopači. Tako je vseh deset streljalo na ubogo rumeno piko, a so vsi zgrešili. Dokler jim ni na pomoč priskočil možnar. Dva, trije, štirje strelji! Za takega majcenega kanarčka! Res dobra štorija. A s tem niso izvedeli nič o konju ... Je bila tudi ta zgodba tako zabavna?

“Ne,” je rekel Miles. In utihnil.

Jenkins je še pribil:

“Kadar imamo prost dan, ne govorimo o tem, kar je mimo. Pa tudi ne o tem, kar nas še čaka. Kdor to vseeno počne, mora plačati pijačo.”

“Jaz plačam,” se je oglasil poročnik Hill. “In zdaj – zgodba!”

V okolici Zwarteleena, med strelskimi jarki, se je na nikogaršnji zemlji več dni zapored pojavljal ranjen konj. S sklonjeno glavo in ječe je prikreval na jaso ter nekaj minut zmedeno taval zdaj sem zdaj tja. Strelci na obeh straneh so ga dobili na muho, a je bil vsakokrat predaleč, da bi ga lahko zadeli, potem pa je zmeraj nenadoma izginil. Iz dneva v dan so se ga bolj bali. Bilo je, kot bi jih obiskoval duh. Videti je bil neranjiv.

Včeraj pa se je privlekel bližje in v sedlu so nenadoma zagledali pol trupla, trdno privezanega k živali. Konj je tako hodil naokrog, da bi se osvobodil trupa in para škornjev na svojem hrbtu. Tega, ali je bila žival nemška ali angleška, ni bilo več moč razbrati, saj je bila skupaj z vojakovimi nogami popolnoma prekrita s krvjo.

Kmalu je spet izginil in zatem so z nasprotnikove strani odjeknili topovski strelji. Od takrat ga niso več videli.

“Če si ga zagledal, se ti je kar zmešalo,” je pripomnil eden od Kentčanov. “Saj vem, da je bil čisto navaden konj, ampak vseeno ...”

“Ja, včasih se mi živali prav tako smilijo kot ljudje. Niso prosile za to,” je prikimal eden izmed Clay Kickersov.

“Saj tudi mi nismo. Si mogoče ti?”

“Kaj vi niste prostovoljci?”

Bili so, seveda. Vsi. Utihnili so in dolgo časa zamišljeni zrli vsak v svoj kozarec.

Na začetku vasi je zeval velik krater. Granato je očitno razneslo pred kratkim, saj v njem ni bilo dosti vode. S praznimi očmi so se ozrli v jamo, a ustavljali se niso. Poročnik Hill jim je povedal, da je bila granata njihova, vendar je eksplodirala pozneje, kot so načrtovali. Menda je pokončala tudi nekega starega begunca. Kako je to vedel? Eh, vsa vas je vedela! Sam je pogosto prihajal sem. Takšne stvari ti hitro pridejo na uho. Potem jim je pomežiknil in niso ga več spraševali.

Stopali so po glavni cesti, ob kateri so tu in tam stali kupi kamenja, ruševin, polomljenih desk in tudi granitnih kock, s katerimi je bila cesta nekdanj tlakovana. Zdaj so jih, kolikor je bilo le mogoče, odrinili vstran, da je bila pot prosta. Je bilo vse to razdejanje posledica eksplozije tiste granate? Ali pa morda katere druge? Kaj jim to mar. Tukaj je bila vojna videti popolnoma

amaterska. Celo drevesa so bila komaj kaj poškodovana. Topoli so nežno brsteli kot vsako pomlad in vršički bukev, brez ter macesnov so bili sveže, svetlozelene barve.

Nenadoma pa je Milesa, ki je poleg Reesa stopal po luknjastem pločniku, vrglo vznak, da se je komaj obdržal na nogah. Skrušil se je in se prijel za ramo. Osuplo se je zazrl v dlan. Kri! Res! Iz luknje v jopiču mu je počasi curljala kri. Krogla. A kako je to mogoče?! Nekdo je streljal nanj! Tukaj, sredi belega dne! Vojaki so se ozrli naokrog. Ostrostrelec? Da bi bil tukaj skrit ostrostrelec? Nemogoče. Toda Jenkins jim je zagotovil, da to ne bi bilo prvič.

“Ljudje nam niso preveč naklonjeni, saj to vendar veste.”

Milesu so slekli srajco in s krpami hiteli ustavljati kri, ki mu je lila iz rane.

“Glejte! Krogla je še notri.”

Rana ni bila videti nevarna, a potrebovali so zdravnika, in to hitro.

“Je kje kakšen zdravnik?”

Vojaki, ki so pristopili, so skomignili z rameni.

Potem se je oglasil domačin, ki je zamahnil z roko, češ, tam, v tisti hiši. Žal ni vedel, ali gre za zdravnika ali veterinarja. Če je civilist? Ja.

Vojaški zdravnik bi jim seveda uničil večer.

Z ranjencem so šli poročnik Black in nekaj tovarišev. Kot so povedali pozneje, je bil mož veterinar.

“Rana ni nevarna,” je zamišljeno rekel poročnik Hill, “ampak jutri bom moral o tem poročati nadrejenim.”

Vnela se je burna razprava. Je to res potrebno? Ja! Hill je vztrajal. Da na njih streljajo civilisti – to je nedopustno! Pa je bil res civilist? Kaj pa, če je nanj streljal nekdo drug? Na primer nemški vojak?

Poročnik Hill se je odločil, da bodo strelca ulovili. Ampak psst! Pogovarjati se morajo tiho. In zgoditi se mora hitro ter skrivaj. Mogoče jih strelec opazuje.

Manjše skupine vojakov so se razkropile po okoliških vrtovih in grmovju. To so imenovali manever zavajanja. Medtem je Hill s preostalimi možmi obkolil smrekov gozdič nedaleč od vasi. Strelji so skoraj zagotovo prišli od tam.

Dan je bil popolnoma miren, čutiti ni bilo niti najmanjše sapice. Tedaj pa je Rees na robu gozdiča opazil smreko, ki se je rahlo zamajala. Z Morganom sta nemudoma stekla med drevesi. Poročnik Hill jima je sledil, a je takoj zakričal, da morajo ostali ostati na straži.

Morgan in Rees sta smreko našla brez težav. Nepravilen, črn obris človeka, ki je sedel na eni izmed vej, je bilo videti tudi od spodaj. Hill je vanj nameril revolver. Vsi naenkrat so začeli kričati. Fant mora splezati dol. In to takoj! Drugače ga bodo sestrelili! A ni se zganil.

Hill je nekajkrat na slepo ustrelil med veje. Igllice in storži so začeli padati po vojaki, fant pa je še vedno trmasto čepel na drevesu.

“Izziva! Sestrelite ga, poročnik!”

Ne, poročnik Hill ga je hotel zajeti živega. Sploh pa niso bili povsem prepričani, da je zgoraj res pravi storilec. Nihče si ni upal ponj, oborožen je bil,

lahko bi spet streljal. Hill ni pobesil revolverja. Znova mu je zaklical, naj pride z drevesa. Ko se zgoraj še vedno ni nič premaknilo, je enemu izmed vojakov ukazal:

“Pojdi po sekiro!”

Drevo je skupaj s strelcem čez pet minut že treščilo na tla. Fant se je krčevito oklepajl vej in zmedeno zrl v vojake. Sicer je bil močan, a imel je največ osemnajst let. Nedvomno je bil eden izmed beguncev. Besno si jih je ogledoval, čeprav se je Morganu zazdelo, da je tudi nekoliko prestrašen. Seveda se je delal bolj trdnega, kot je bil v resnici.

Vprašali so ga, če je z vrha drevesa meril na vojake in streljal na njihovega tovariša?

Skomignil je z rameni in se zasmel. Ni jih razumel, vsaj tako je trdil. Vojaki so se začeli prerivati. Eden izmed njih ga je mahnil, a fant se je samo še bolj zarežal. Preiskali so ga, vendar orožja niso našli nikjer. Vojaki so mu primazali več klofut, začel je krvaveti iz nosu, pa še vedno ni hotel priznati, da je streljal.

“Poglejte, poročnik!”

Vojak je pokazal na revolver, ki je bil z žico pritrjen k eni od vej. Zraven je bila tudi puška.

Je streljal z revolverjem ali s puško? Fant je molčal. Videti je bil bolj negotov, a režal se je še vedno. Ob tem so vojaki pobesneli.

Zakaj je streljal?!

Ni jim odgovoril. Zmigoval je z rameni, češ da jih ne razume.

Zgrabili so ga in ga iz gozdiča zvlekli na jaso, nedaleč stran od vaše gostilne. Tam so mu še enkrat preiskali žepe. Tudi tokrat niso našli ničesar. Ko pa so mu slekli jopič, so zagledali ploščice angleških vojakov, ki so mu, nanizane na vrvico, visele okoli vratu.

Kje jih je dobil? Jih je ukradel? Divje je odkimal z glavo in se zasmel: “Beng, beng, beng, beng.”

“Dvanajst jih je ustrelil!” so zakričali vojaki.

To seveda ni bilo res. Ampak norec je še kar kimal in se zraven ponosno smel. Tistega nemarnega režanja niso mogli več prenašati.

Res tako zelo sovraži Angleže? Videti je bilo, kot bi to razumel. Prikimal je. Zakaj? Začel je blebetati. Nato je spet skomignil z rameni in utihnil. Tudi ko so se vojaki znova spravili nanj, ni rekel ničesar. Predrzen je bil, a tudi neumen. Krvavel je iz nosu in na očesu je imel že pošteno modrico. Pristopil je možak, ki je govoril nekaj malega angleško. Fantu je postavil vprašanje in ta mu je besno odgovoril.

Pravi, da so mu Angleži pobili družino. Kje? Tam! Tolmač je pokazal na krater. Je tolmač iz vasi? Ne, ni od tu, a fanta pozna. Od kod prihaja strelec? Pravi, da prihaja iz Zillebeka. Zwarteleen, pravi. Zillebeke ... Vsi so že slišali za te vasi.

“Hill 60?” ga vpraša Morgan.

A fant ga ne razume. Molči. Seveda, pobito pomisli Morgan, tisti kraj smo sami tako poimenovali. Rees ga vpraša po imenu, toda fant mu ga noče povedati.

Tolmač jim še enkrat razloži, da so Angleži pobili njegovo družino. To je seveda neumnost. Je zato ubil dvanajst angleških vojakov? Ja.

“Ubil?” ga je še enkrat vprašal tolmač.

Fant je skomignil z rameni in se spet zarezal. Ne, ploščice je ukradel. Poročnik Hill mu je primazal krepko klobuto, da se mu je iz koticčka ust pcedila kri. Strelec se je zazrl vanj z očmi, polnimi sovraštva. Poročnik ga je udaril še enkrat. Fant se ni poskušal umakniti. V njegovem pogledu ni bilo niti sence obžalovanja, le neizmerno sovraštvo in predrznost. Enega izmed vojakov je to tako pogrelo, da ga je hotel brcniti. A strelec se je pognal nadenj kot razjarjen pes. Tedaj so se vsi spravili nanj. Nekaj ljudi je stalo ob strani in jih opazovalo. Najprej so bili osupli, nato so jih začeli zmerjati. Zakaj ga tepejo? Angležem je postalo nelagodno. Pokazali so na ploščice okoli fantovega vratu.

“Streljal je na Angleže,” je Hill povedal tolmaču. “Prevedi!”

Ko so ljudje to slišali, so se glasno zasmejali. Tukaj ni z Angleži sočustvoval nihče.

“Kaj bomo z njim? Ga izpustimo?”

“Da bo lahko pobijal naprej?”

“Ja, najbrž bo res. Ni videti, da bi se kesal.”

Tedaj so vsi stopili v pozor. Mimo je prišel poveljnik Wellingtonsov. “Kaj se tu dogaja?” Poročnik Hill mu je vse razložil. Stotnik je ukazal, naj fanta odvedejo nazaj h gozdiču. Nekaj ljudi se je odpravilo za vojaki, a poveljnik se je ustavil in brez besed zamahnil z roko, kot bi odganjal vrabce ali škorce. Tudi vojaki so si nato z enakimi gibi utirali pot med skupino zijal. Na robu smreko-vega gozdiča, nedaleč od potoka, je stotnik ukazal, naj se ustavijo. “Ima kdo pri sebi lopato?”

“Ja, tukaj, *captain, Sir.*”

“Daj mu jo,” je rekel poveljnik.

Fantu je bilo jasno, da mora izkopati jamo. Morgan je takoj opazil, da se je v njegovih očeh nekaj spremenilo. Zdaj ni bil več predrzen. Bilo ga je strah. Medtem ko je kopal, se je na njegovih hlačah zarisal temen madež.

“Od strahu se je usral!” je nekdo zakričal in z roko pokazal nanj. Vsi do zadnjega so se zarezali.

Fant je jokal in kopal naprej.

“Prepozno se kesaj,” je pripomnil poveljnik, a strelec ga ni razumel. Ko je skopal toliko, da je bil v jami do kolen, je stotnik iz nožnice potegnil revolver ter mu ga prislonil na zatilje.

Fant se je sesedel na kolena. Roke je proseče stegnil k njemu.

“Prosim! Prosim! Please!”

Poveljnik se je hladno zarezal in ponovil:

“Prepozno se kesaj.”

Nato se je obrnil k vojakom in rekel:

“Trdno ga držite.”

Strelec se je začel potiti in oči je imel od strahu široko razprte. Dva moža sta ga držala za roke. Morgan je bil še vedno prepričan, da ga hoče stotnik le prestrašiti. Kmalu bo fant kot zajec bežal stran. Ljudje, ki so se znova približali – mularija, pa tudi nekaj starejših mož – so opazovali vojake z očitnim odporom. Tudi oni so bili prepričani, da se nad fantom le izživljajo. Tedaj pa se je Morgan zazrl v stotnikov obraz. Bil je spačen in njegove oči so bile oči blazneža. Ampak ... Poveljnik je vendar pijan! Za hip se je zazdelo, da se obotavlja, nato pa je revolver tesneje pritisnil na fantovo zatilje. Bum! in lobanja se je razletela. Morgan se je osuplo zazrl v madeže krvi, ki so ležali vsepovsod in v odtrgano glavo v jami. Fant je skrivenčen ležal ob njej. Je to napravil angleški oficir? Ja. In zakaj? Takšne pravice si Morgan ni želel. Tudi poročnika Hill in Black sta le zaprepadeno gledala v jamo. Nenadoma je zavladala smrtna tišina. Ljudje se niso niti premaknili. Tudi vojaki ne. Morgan se je še enkrat ozrl k fantu, skrušenemu v jami.

“Za to ste odgovorni vi, poveljnik,” je končno izdaval poročnik Hill.

Stotnik ga je predirno pogledal.

“Zasujte jamo,” je nato rekel.

Revolver je spet pospravil. Pozdravil je še oba poročnika in odšel.

Morgan je z odprtimi usti gledal za njim; zavil je proti vasi. Hill in Black ne bi nikoli storila česa takega, je pomislil. Oba poročnika sta še vedno nepremično stala ob jami. Eden izmed vojakov jo je zakopaval z isto lopato, s katero jo je fant ravnokar izkopal. Nato so se hkrati obrnili stran od kupa sveže zemlje in zavili v gostilno. Šele ko so vstopili, so ugotovili, da v njej sedi tudi poveljnik.

Dekleta, ki so od daleč opazovala dogodek, so jih sprva pogledala nekoliko osuplo, prestrašeno in celo sovražno. A ko so na plano potegnili denar, so se v hipu začele ustrezljivo smehljati. Videti je bilo, da je poveljnik še posebej priljubljen. Na njegovih kolenih sta sedeli kar dve dekleti in ga občudujoče gledali. Nedvomno se jima je zdel neustavljivo privlačen. Najbrž zato, ker je bil morilec.

K Morganu je prisledla bujna blondinka. Nakazala je, da želi pijačo.

Morgan je prikimal. Zaklical je:

“Waitress!”

Vprašal jo je, če je fanta poznala.

“Yes,” je rekla. “Begunec. Kar je storil, je bilo bad, very bad.”

Hinavska banda, je jezno pomislil Morgan. Iz njenega blebetanja je razbral, da naj bi njegova družina živela v vasi.

Rekel je, da je ‘a pity’, kar se je ravnokar zgodilo.

“To počnejo oficirji, mi ne,” je še dodal.

Ozrl se je k poveljniku, ki se je zadovoljno pogovarjal z dekletoma na svojih kolenih.

Blondinka ga je nekoliko začudeno pogledala. Nato je skomignila z rameni.

“Vojna, ah, war. Takrat vse normal,” je brezbrizno pripomnila.

“No, not normal,” se je uprl Morgan.

“You a soldier. To kill is normal. V vojni vse normal. Tudi to, kar počnem jaz, normal,” ni odnehala. “You a soldier. In jaz tudi.”

Prostaško se je zarežala. Imela je velika, umazana usta.

Morgan jo je zaprepadeno pogledal. Če bi našel besede, bi ji zdaj pripovedoval o svojem delu, o rovih, o življenju pod zemljo. O tem, kako je vse to ‘normalno’.

“Ne,” je naposled rekel, “jaz nisem vojak. Jaz sem krt. I’m a mole.”

Ženska se je zasmejala. Mislila je, da se šali. Nato se je obrnila k prijateljicam na nasprotni strani gostilne, ki so se hihitale in pile z drugimi vojaki. Zamahnila je z roko, češ: če tale ni čudak ... Morgan je razumel.

“It’s a pity for the boy,” ni odnehal. “Se ti ne zdi?”

Blondinka je spet skomignila z rameni.

“He a thief,” je rekla.

Iz njene pripovedi je razbral, da je zaradi tega dobil že marsikatero klofuto. Po gostilnah se je važil, da je ploščice snel vojakom, ki jih je sam ubil. A vsi so vedeli, da jih je zgolj kradel.

“He always money,” je nadaljevala blondinka. “You money for me?”

S konico jezika si je obliznila zgornjo ustnico in pomignila z glavo.

“Pridi, pridi ...”

Morgan je v dolgem požirku izpraznil kozarec. Dekle je bilo prepričano, da bo šel z njo. Hitro je skočila s stola. Šele takrat je Morgan opazil, da se pijače ni niti dotaknila. Prijela ga je za desnico, on pa se je samo zarežal in zamahnil s prosto roko.

“Ne. S tabo ne grem nikamor,” je nato rekel.

Razumela ga je in ga takoj začela zmerjati. Tudi preostala dekleta so ga grdo pogledala. A samo za hip – potem so se spet posvetila svojim vojakom.

Morgan je ostal sam. Blondinka je zdaj hotela očarati Reesa, vendar jo je tudi on zavrnil in zaklical, naj mu prinesejo še eno pivo.

“Fuck you, fuck you, fuck you!” je tedaj zakričala. Vsi, tudi poveljnik, so se zvenko zasmejala.

Fantovo početje je samo ena izmed številnih posledic te nesmiselne vojne, je pomislil Morgan. Njegovi sovražniki smo, to je vse. Kaj pa poveljnik? Je bilo to, kar je storil on, tudi moč tako preprosto opravičiti?

Ne, si je rekel, ne. Bi sam ravnal enako? Ne, ne, ne! A zakaj ga je stotnik potem ubil? Da bi bil drugim v poduk? Mogoče ...

Pogledal je k poročniku Hillu. Vprašati ga moram, če bo poročal tudi o tem, je pomislil.

Dikkebus, 24 marec, istočasno

Ange je videla vse. Z malčkoma je sedela na jasi. Zdaj, ko je bilo že več dni prijetno toplo, so se skoraj vsako popoldne igrali v gozdu. Tam je vladal mir,

pri stricu Jeanu pa je bilo po Petrovi smrti tako žalostno ... Najprej mali Odiel, potem pa še Peter in Liza. Noče biti konca, je govorila mama.

Smreke so jih varovale pred vetrom in jasa je bila tudi dovolj stran od vode, ki se je svetlikala za drevesi. Ange k potoku ni šla nikoli. Tudi doma v Zillebeku ne. Vode ni marala. Zoprno je bilo le to, da je pot do jase vodila mimo kraterja. Bala se ga je in vsakokrat, ko ga je zagledala, je bila potem vsa nesrečna.

Sedeli so v visoki travi. Samo Ange je bila dovolj velika, da je lahko kukala prek nje. Če je močno stegnila vrat, je videla celo glavno cesto, ob kateri so stale trgovinice in gostilne. Vrvež ob njih je opazovala, kot bi jo uročil. Pri 'trgovinah s pivom', kot je gostilne imenoval René, je bilo kot ponavadi polno ljudi. Vojakov, seveda. Angležev, pa tudi Francozov.

"René je gotovo spet tam."

To so bile mamine besede. Vedno je govorila, da je ni stvari, ki bi ga odvrnila od gostilne. Kadar se je zvečer pozno vrnil domov, se je žalostno zazrla vanj.

"Spet smrdiš po pijači," je nato rekla, oče pa je dodal:

"Res si butast, veš!"

Renéju je zameril, da ob vsem tem, kar se je zgodilo, ni niti malo žalosten. Ange ga je slišala, ko je to povedal mami. A vedela je, da to ni res. René ji je zadnjič zaupal, da mu je zaradi Petrove smrti zelo hudo.

"Veš, Angleži so krivi," je besno zaključil. "Kar naj se pazijo! Bodo že videli ..."

Nenadoma so se z roba gozdiča razlegli klici. Vsi trije so se radovedno ozrli tja. Maurice je celo vstal.

Pijani vojaki, kdo pa drug! Angleži! Ti v svojih prostih dneh niso počeli drugega, kot pili. A kaj neki se dogaja v gozdu? Videti je bilo, kot bi se topli. In kopljejo! Jamo? Strelski jarek? Ne, nekaj drugega.

Ange strelskih jarkov ni videla še nikoli. Predstavljala si jih je kot zelo globoke, pravkar izkopane kanale, v katerih je še videti sledi lopate. V Zwarteleenu so kmetje okoli njiv kopali prav takšne.

"Ubogi vojaki. Jutri bodo spet pobijali Nemce ali pa bodo v strelskih jarkih umrli sami," je modro pripomnila. ¶

Martha in Maurice sta se za hip prenehala igrati in sta jo pogledala, kot bi bila že odrasla ženska. A nista je zares razumela.

Pa saj to niso bile njene besede. Nekaj podobnega je nekoč pripomnil Peter, pa si je zapomnila, ker so bili vsi odrasli potem tako nesrečni. Mama je jokala, oče pa je zmajeval z glavo. Takrat je vprašala, če je tudi Paul v takšnem 'strelskem jarku'.

Zakaj se je zdaj spomnila nanj? Pogrešala ga je. Obupano je pogledala otroka, ki sta se igrala ob njej. Toliko ljudi je že pogrešala! Paula, Lucio in Bruna. Še posebej pa Petra in malega Odiela. Toda Peter je bil mrtev. In Odiel prav tako. A kaj, ko je bil Odiel še tako majhen ... Nekega dne so se mu oči nenadoma obrnile navznoter. Najprej so se temu smejali; včasih je bil malce nenavaden. Toda kmalu je dobil tudi visoko vročino, potem pa še drisko. Joj,

kako je smrdelo! Takrat je imelo drisko najmanj šest, sedem ljudi v vasi. Pri stricu Jeanu se je celo oglasil zdravnik.

"Tifus," je ugotovil. "Pazite, to je zelo nalezljiva bolezen! Vsi bolniki morajo kar najhitreje v Francijo v bolnišnico. Najbolje bo, če se odpravijo že jutri zjutraj!"

Oče in mama nista vedela, ali naj gresta tudi sama v Francijo ali naj raje ostaneta doma. Tiste noči Ange ni mogla spati, ker je Odiel neprestano jokal.

Potem pa je nenadoma utihnil in mama je zahlipala:

"Odiel je mrtev, mali Odiel je mrtev."

Pa vendar je bila takrat manj žalostna kot potem, ko je umrl Peter. Po Odielovem pogrebu je rekla:

"Ubogo jagnje je odrešeno in je v nebesih."

Ko je umrl Peter, pa je samo jokala. Mar to pomeni, da Peter ni v nebesih? Ne, to vendar ni mogoče!

Ange se je odločila, da bo iz vsega srca molila zanj, in to takoj!

A okoli nje se je dogajalo toliko stvari, da je pozabila.

Otroka sta se zdaj posvetila mravljišču. Vanj sta izmenično vtikala travne bilke in tekmovala, kdo bo iz njega zbežal več mravelj.

"Jaz sem zmagal!" je nenadoma vzkliknil Maurice, ki je bil prepričan, da jih je na njegovi bilki več.

Martha mu je seveda oporekala:

"Ti?! Saj še šteti ne znaš!"

Glasno sta se sprla. Maurice je bil tako besen, da jo je celo brcnil. Še malo in Martha se bo začela cmeriti.

Ange se ni zmenila zanju. Ves čas je pozorno opazovala, kaj se dogaja ob robu gozda. Jasa je bila preveč oddaljena, da bi natančno razločila obraze. Videla je samo to, da še vedno kopljejo. Torej bodo vendarle naredili strelski jarek? Med vojaki je stal tudi neki fant. Je on kopal? Ja. Ampak ... tisto srajco vendar pozna! To je ... Takrat se je nekaj zasvetlikalo. Bajonet? Ne, revolver! Na široko je razprla usta, kot bi ne mogla priti do sape in srce ji je tako divje utripalo, da se ji je zvrtilo. Nekaj strašnega se bo zgodilo. Zdaj! In otroka tega ne smeta videti!

"Lezita na trebuh! Čisto k tlom! Streljati bodo!" je zakričala.

V trenutku sta jo ubogala. Mama jim je nešetokrat povedala, kaj morajo storiti, če zaslišijo streljanje. Zabičala jim je tudi, da morajo ležati na tleh, dokler vse ne potihne. A tokrat Ange ni legla. Ko je odjeknil strel, je glavo le za malenkost povlekla med ramena. Počilo je samo enkrat. S tenkim glaskom je še enkrat zašepetala:

"Ne vstajajta! Ne vstajajta!"

Takoj zatem je spet pokukala iznad trave. Fanta ni bilo več med vojaki. Doumela je, kaj se je pravkar zgodilo.

Neki vojak je nato znova začel kopati. Z odprtimi usti je opazovala okamenele može. Želela si je, da bi v tistem hipu stekla nekam na samo in se zjokala.

"Povedala bom mami! Midva morava ležati na tleh, tebi pa ni treba!"

Martha, seveda.

"No? Zakaj ti lahko sediš?"

"Ja, zakaj pa ti lahko sediš?"

Maurice, njen odmev.

In Ange:

"Zdaj lahko tudi vidva sedeta. Streljanja je konec."

Glas se ji je tresel in vsa je trepetala.

"Zakaj te je strah?" je vprašala Martha.

"Saj me ni strah."

"Ja pa te je, mene pa ni."

"Mene tudi ne," je pristavil Maurice.

Otroka sta na igrico z mravljami že pozabila in sta razpravljala o novi. Glasno sta klepetala, Ange pa je še vedno kukala v smeri proti gozdiču. Vojaki so odšli, ljudje so se razkropili. Na mestu, kjer je bila prej jama, se je rahlo dvigovala gomila, okoli katere je bila trava precej svetlejša kot drugod.

Ange bi šla najraje tja, a se je preveč bala.

Stran morajo! In to hitro! Stran! Stran!

Skočila je pokonci. Otroka sta jo začudeno opazovala. Medtem sta iznašla novo igro in Martha je z natrgano travo navdušeno povijala Mauriceovo glavo.

"Domov moramo, hladno je že," je nestrpno rekla Ange.

Martha in Maurice sta se glasno upirala. Saj sploh ni hladno!

Vendar Ange ni popustila. Povlekla ju je za roke, da sta vstala.

"Pridita, gremo stran od tukaj!"

Z velikimi, naglimi koraki se je odpravila prek jase.

"Prehitro hodiš, ne morem te dohajati," je javkala Martha.

"... prehitro," je ponavljal Maurice. "Ne morem te dohajati!"

Začel se je cmeriti.

Toda Ange ju je neusmiljeno vlekla naprej. Srce ji je divje razbijalo in še zmeraj je hropla. Edino, kar si je želela, je bilo, da bi bili čimprej doma.

Kmetija strica Jeana je ležala tik za kraterjem. Ange je bilo neprijetno, da so morali prav po stezi, ki je vodila tam mimo. Če bi šli po kolovozu, bi bila njihova pot sicer krajša, a kaj, ko je bil blaten in poln luž.

"Saj smo že skoraj doma. Tam je lopa, jo vidita?"

Seveda jo, tisto podrtijo! Pa kaj? Oba naenkrat sta začela kričati, da še nočeta domov. Pravzaprav tudi Ange ni bilo do tega. A kam naj bi šla? Nekam, kjer bi lahko v miru razmislila o tem, kar je videla?

Stezica je bila tako ozka, da niso mogli hoditi vstric. Zato je malčka kot vedno spustila naprej. Prvi je šel po stezi Maurice. Martha, ki je šla za njim, se je kot zmeraj zagledala v krater. Ange jo je tudi tokrat napodila dalje.

"Če pa moram videti vodo!"

"Jaz tudi! Jaz tudi!" se je drl Maurice.

“Nevarno je. Tla niso utrjena! Lahko bi se nam udrlo in zdrsnili bi v krater! Voda je zelo globoka, veš.”

Ange se je previdno ozrla k stenam jame.

Kosi granate so se zadrli v svetlikajočo se mastno zemljo, da so tu in tam v stenah zevale globoke luknje, dva metra pod njimi pa se je svetlikala blatna voda. Sploh ni bilo globoko. A za otroka je bilo bolje, da tega ne veda. Vsakokrat, ko je morala tu mimo, jo je v prsih kar stiskalo od bolečine. Trmasto je gledala v drugo stran, a počutila se je, kot bi jo brezno in voda v njem kljub temu počasi vlekla navzdol.

“Tukaj je eksplodirala granata, kajne, Ange?”

“Ja, granata, Maurice.”

“In zaradi granate je umrla Liza,” je spet pripomnil.

“Ni res. Liza je izkravela,” se je oglasila Martha.

“Tudi Peter je umrl zaradi granate, a ne, Ange?”

Ange mu ni odgovorila. Celó Martha je molčala.

Zdaj je utihnil še Maurice.

Krater so imeli že za sabo in približevali so se napol porušeni lopi, ko je Ange izjavila nekaj novega: tista granata je bila angleška.

“Preklete, preklete!” je takrat kričal René. “Angleška granata je bila, preklete! Samo počakajte, Angleži svinjski! Samo počakajte!”

In Renéja je zdaj ubila angleška krogla. Ange je ustnice krčevito tiščala skupaj in dolgo časa ni rekla ničesar. Otroka sta se spet začela prepirati, a ju ni poslušala. Spraševala se je, kako naj za brata pove mami in očetu. Vse odkar je razneslo granato, so se dogajale same strašne stvari. Bosta opazila, da z njo nekaj ni v redu? Bosta opazila, da se je zgodilo nekaj grozljivega? Končno so prispeli do grmovja ob lopi.

Peter je ležal na kamniti poti, prevlečeni z mahom. Tudi on je bil mrtev. In Liza prav tako. Zdaj pa še René ...

“Tam je obležala Liza, kajne, Ange? Jaz sem jo videla, ti, Maurice, pa ne!”

Martha je vedno izzivala. To je jezilo tudi mamo.

Toda Ange se je prestrašila. Deklica je razmišljala o natanko istih stvareh kot sama!

“Nehaj, prav? Tudi ti je nisi videla!” jo je z ostrim glasom zavrnila.

Martha je utihnila. Ange je imela prav; Lize ni videla.

“Jaz pa sem jo. Tukaj je poginila, ja.”

Hotela jima je povedati, kje je pokosilo Petra, a so se ji besede zataknille v grlu, da se je morala odkašljati. Oči je imela polne solz in glas se ji je tresel. Toda otroka tega nista opazila.

Znova se je spomnila strašne eksplozije, ki je odjeknila tistega popoldneva. Zemlja je letela na vse strani in vsi so prestrašeni tekali naokoli. Kriki. Panika. Zaradi zračnega sunka je Renéja, ki je stal na dvorišču, vrglo po tleh. Tako ga je bilo sram, da je čisto ponorel. Ko se je nerodno kakor hrošč

postavljaj na noge, je ves čas preklinjal. K hiši je priteklo veliko ljudi, nekateri so krvaveli, a nihče huje.

“Granata!” je vpil René in vsakomur, ki ga je hotel poslušati, razlagal, da je za hišo jama. Pet metrov, da je globoka. In da gre vanjo cela hiša!

Tedaj pa se je zasukal in kriknil:

“Liza!”

Naglo je stekel prek dvorišča in takrat jo je zagledala tudi Ange. Ljudje so že hiteli k njej in odpravila se je za njimi, a zdelo se ji je, kot bi jo nekaj vleklo nazaj.

Liza je ležala v luži krvi. Obrnjena je bila na bok in iz trebuha ji je gledalo črevesje. Bila je še živa, saj je Ange videla, kako je mežikala.

“Kaj naj naredim? Kaj naj naredim?” je kričal René in kot blazen skakal okoli kobilje glave. Nihče mu ni znal odgovoriti. Nato je stekel po pomoč. Njegovi cokli so glasno odmevali po dvorišču – klik klak klik klak – nenadoma pa je zopet zakričal:

“O, prekleta! Prekleta! Peter!”

Stekel je k lopi, ki jo je skorajda razklalo na dvoje. In tam ... Ne, tukaj, na mahovnatih poti je Ange zagledala Petra. Tudi on je ležal na boku. Prek lica mu je tekla kri in počasi kapljala na tla. René je zaprepaden stal ob njem in vil roke. Večkrat ga je stresel, a se ni premaknil. Kmalu so vsi ljudje stali okoli njiju. Petra so s skupnimi močmi odnesli, medtem ko je Ange popolnoma okamenela še naprej stala poleg Lize. Z odprtimi usti je zrla vanjo. Kobila je bila še živa, vse njeno telo je trepetalo, umazano rumeno kožo pa so ji prekrivali krvavi madeži. Ko so se ljudje vračali k njima, je Ange stekla stran. Hitro, kot so jo nesle noge, je zdirjala za možmi, ki so nesli Petra.

Čeprav je oče tistega dne izgubil tako očeta kot edinega konja, ni imel časa za žalovanje. Nune iz samostana je prosil, če lahko pridejo po Petra. Potem je moral poiskati mesarja, da bi pokončal Lizo, a ko je slednji vendarle prišel, je bila uboga žival že mrtva. Oče je bil popolnoma iz sebe. Želel si je, da bi kobilo sam odrešil trpljenja. Vsi so se trudili, da bi zaprli njene žalostne oči, a ni jim uspelo. Ange jih še danes pogosto ugleda v sanjah in vedno se prestrašena zbudi.

Peter pa je bil videti, kot bi spal. Položili so ga v največjo sobo v hiši. Tako je hotel stric Jean. Oblekli so ga v praznjo obleko, nadeli so mu edino kravato in ga obuli v najboljše čevlje. Do pogreba so vsak večer molili ob njem in jokali. Le René ni prišel niti enkrat. Že res, da ga tudi sicer zvečer nikoli ni bilo doma, toda to pot je bil oče resnično razočaran nad njim. Ange je bilo zdaj žal, da očetu takrat ni povedala, kako je brat podnevi večkrat naskrivaj smuknil v sobo k pokojnemu Petru in čez čas prišel ven z rdečim nosom in z dvignjeno glavo, kot bi bil prehlajen.

Tistega prvega večera je oče našel komaj kaj časa, da je postal ob svojem mrtvem očetu. Vrata lope je snel. Veliko ljudi mu je prišlo pomagat in precej vrvi je bilo potrebne, da so Lizo zvezli vanjo. Nato jo je mesar razkosal. Kože ni hotel kupiti, češ da je polna lukenj in povsem neuporabna.

Še istega večera je oče meso prodal. Zase ni obdržal niti enega kosa.

“Teга mesa nikoli ne bi mogli spraviti po grlu,” je rekel in vsi so se strinjali z njim. Celo René. Ko je bilo vse mimo, je oče več dni preležal na slami v lopi in strmel v strop, prepreden s pajkovimi mrežami, ali pa je ždel v kotu ter jokal. Ange je nekajkrat sedla poleg njega, a je obraz vedno obrnil stran.

Po Petrovem pogrebu je stric Jean končno pokazal, ‘da ima srce’, kot je rekla mama. Dejal je, da bo bolje, če se preselijo v hišo. Ange ni mogla razumeti, zakaj se je oče tistega večera lotil strica s pestmi in nato besen zdirjal iz kuhinje. Ampak mama ga je poklicala nazaj. Kmalu se je vrnil in sedel za mizo, čeprav je še vedno škripal z zobmi in preklinjal. Zvečer so v veliko sobo prinesli žaklje, ki so jih napolnili z ličkanjem. Bili so tako utrujeni, da so legli zgodaj in skoraj nemudoma zaspali. Le Ange ni mogla spati. Budna je prisluškovala mirnemu dihanju otrok, ko je nenadoma zaslišala očeta in mamó, ki sta se šepetaje pogovarjala.

“Dobro nam je pri tvojem stricu,” je začela mama.

Toda oče se je razjezil: “Ja, ampak v sobi bi lahko spali tudi, ko je bil oče še živ, kajne? Pa se mu ni zdelo vredno.”

Pa spet mama: “Psst, tiho bodi! Otroke boš zbudil. Kaj ne vidiš, da mu je žal? In rekel je, da lahko ostanemo tukaj, kolikor časa želimo.”

“Kolikor časa bomo lahko, hočeš reči! Kmalu bomo morali stran!”

“Kaj pa govoriš, Henri. Nemci ne bodo nikoli zavzeli Iepra.”

Oče, spet glasneje: “Ne, kje pa! Pa ga bodo, boš videla. In to kmalu! Zavzeli bodo Ieper in če bomo takrat še tukaj, bodo zajeli tudi nas. Voz sicer še imamo, konja pa ne več. In ... oče je tudi mrtev.”

Ange je slišala, kako je začel glasno smrkati. Tiho se je dvignila na roke in pogledala proti očetu. Ko je videla, da se trese od joka, je popolnoma otrdela. Očeta še nikoli ni videla jokati. Mogoče bo zdaj res konec sveta! Še naprej je osuplo poslušala njegovo hlipanje. Mama je spet zašepetala, da bo zbudil otroke.

“Vem, da ti je hudo za očetom, Henri,” je naposled dejala. “Tudi meni je. A verjeti morava v Gospoda. Skozi težko preizkušnjo nas vodi, toda Pravični vse slabo kaznuje in dobro nagraduje.”

Nato je položila roko na očetovo čelo. Ange je ostrmela. Še nikoli ni opazila, da bi mama naredila kaj podobnega. Potem pa je oče glasno zajokal. Čez čas je zahlastal za zrakom, kot bi ne mogel priti do sape, ter rekel:

“Ja, hudiča, ampak zakaj mora preskušati prav nas? Nismo si zaslužili tega. Nikoli mu nismo storili nič žalega.”

Menda oče ne govori o stricu, ali pač? Saj nam je vendar dovolil, da spimo v hiši ...

Mama je tiho zašepetala: “Henri, no, zbudil boš otroke! In nič bolje ne bo, če boš preklel Boga.”

Potem je zajokala še sama. Ange se je prestrašila, da bo začel jokati tudi Odiel, šele nato pa se je spomnila, da je mali mrtev.

Ko je Ange z otrokoma stopala mimo kraterja, je vse slabe misli poskusila odriniti vstran. A ni ji uspelo, kajti prešinilo jo je, da je mrtev tudi René. V tistem trenutku se je odločila, da bo to zadržala zase, sicer bosta oče in mama še bolj žalostna.

Prispeli so do vasi. Ker je bilo lepo vreme, je večina ljudi sedela na soncu. Ženske so klepetale, otroci so kričali. Sem ter tja je zalajal tudi kateri od psov, nakar so mu drugi odgovorili. Ange je prepoznala težki Benov bas. Pomislila je: Če bi bil pes z nami, bi Renéja zaščitil.

A kdo ve, če vojaki potem ne bi ustrelili tudi Bena. Ange se je ponosno zravnala. Saj vendar prihaja s pomembno novico! Že v naslednjem hipu pa se je svojih misli sramovala. Ne, tega jima ne more povedati; mama je obupana, oče pa že tako ali tako žaluje za Petrom in Lizo. Ne. Jutri bo odšla tja in na svežo zemljo položila križ. Pa rože bo natrgala ... Ne, prezgodaj je za rože. A kdo ve, morda so pri potoku že vzcvetele. Ali pa na poljih. Marjetice. In kalužnice. Toda, če bo na rušo položila cvetlice, jih bodo vsi videli! Sploh pa René ni maral rož!

Potem jo je naenkrat prešinilo, če se morda ni zmotila. Predstavlja si, da bi vsem povedala, kako so angleški vojaki ubili Renéja. Vsi bi žalovali in jokali. Nato pa bi zvečer, smrdeč po pijači kot ponavadi in z nasmeškom na ustnicah prišel domov. Uf, kako bi se norčevali iz nje. A sreča bi bila potem le še večja!

Bližje ko so bili domu, manj je vedela, kaj naj stori. Naj staršema vendarle pove? A kako? Ko je prišla v sobo in je stala pred mamo, pa je nenadoma izbruhnila v krčevit jok.

(Prirejen odlomek iz romana *Grič pred koncem in zatem*, izšel spomladi 2002, Davidsfonds, Leuven)

Prevedla Mateja Seliškar

Willy Spillebeen (1932) je bil prvi hišni avtor flamske skupnosti na univerzi v Wisconsinu v ZDA (1990 – 91). Je član uredniškega odbora flamske revije *Dietsche Warande & Belfort* in član Kraljevske akademije nizozemskega jezika in literature. Izdal je devet pesniških zbirk, petindvajset romanov, štiri knjige za otroke, eno dramo in številne eseje.